

Aulikki Kuisma

Korkeakosken mylläri

Huittisten Korkeakoski Osa 4

Huittisten Korkeakoski

Osa 4

Korkeakosken mylläri

Aulikki Kuisma

Huittisten Korkeakoski

Osa 4

Korkeakosken mylläri

© 2023 Aulikki Kuisma

Kustantaja: Aulikki Kuisma Oy, Huittinen, Suomi

Valmistaja: BoD – Books on Demand, Norderstedt, Saksa

ISBN: 978-952-69798-5-4

Sisältö:

Esipuhe	7
Tarina alkaa Suttilasta	11
Korkeakosken Virtaset tulivat Alastarolta	27
Alastaron Tammiäisten Hulsi	29
Kairukselta Hulsille	33
Filppulan torpparista, Rautojasta Virtaseksi	37
Myllärin pakomatka	49
Mylläristä isännäksi	105
Juho Kustaa Erkkilän perinnönjako	113
Elämä Hurrilla jatkuu	125
Sota syttyy	151
Kirjallisuutta, lähteitä, lisätietoja	199

Esipuhe

Kirja kertoo Huittisten Korkeakosken kylän ihmisistä ja elämästä sisällissodan ja Suomen sotien aikaan. Mukana on tarinoita ja havaintoja myös nykyhetkestä. Täältä on lähdetty, tänne on tultu ja tänne on jääty.

Vuosi 1918 oli koko Suomelle raskas ajanjakso. Se oli suomalaisille ja niin myös huittislaisille raskasta aikaa. Sisällissodassa menetti henkensä yli 30 000 suomalaista, joista suurin osa oli punaisia. Kansalaiset olivat jakautuneet kahden eri leirin kannattajiksi. Oli punaisia ja valkoisia, punakaartilaisia ja valkokaartilaisia.

Ystävät ja sukulaiset ajautuivat sisällissodassa eri puolille. Ihmiset, jotka olivat aiemmin työskennelleet yhdessä ja toimineet kyläyhteisönsä parhaaksi, riitaantuivat sekä pahoinpitelivät, tappoivat ja murhasivat toisiaan. Ylilyöntejä tapahtui molemmin puolin. Suomen ensimmäinen itsenäinen vuosi oli täynnä vihaa, katkeruutta, vallanhalua ja puutetta.

Tämä kirja kertoo pääasiassa Reinhold Erkkilästä, joka tunnusti Korkeakosken myllyn, toimi myllärinä ja myöhemmin Korkeakosken Hurrin tilan isäntänä (14. sukupolvi) vuosina 1928–1956. Hän koki sisällissodan hyvin voimakkaasti ja oli hengenvaarassa toimiessaan periaatteidensa mukaisesti. Reinhold Erkkilän elämää kuvataan pitkälti hänen muistelmiensa kautta ja niiden avulla.

Kun Suomi oli yksin taistelemassa suurvaltaa vastaan, yhteinen vihollinen yhdisti sisällissodan runteleman kansan lopullisesti. Kaikkia tarvittiin, jokaisella oli oma tehtävänsä. Kyläläiset tarvitsivat toisiaan. Talot antoivat työtä ja toimeentuloa monille ihmisille, jotka antoivat työpanoksensa tiloille ja ruuan tuotantoon. Huoltovarmuudesta oli huolehdittava. Kaikki jatkui kuten ennenkin, mutta mikään ei ollut enää ennallaan.

Korkeakosken kylän historiaa peilataan pitkälti Hurrin tilan historiaan. Näin selitetään maailmanhistorian tapahtumia pääosin yhden tilan toiminnan kautta ja katsellaan koko maailmaa yhden maatilan näkökulmasta. Korkeakosken Hurrin tila on pysynyt saman suvun hallussa aina näihin päiviin asti, ainakin viisi sataa vuotta.

Korkeakosken Hurrin tila on siirtynyt saman suvun seuraavalle sukupolvelle ainakin 1540-luvulta alkaen, mutta mahdollisesti jo tuhat vuotta aiemmin. Maakirjojen mukaan Hurrin tilan ensimmäisenä isäntänä toimi Markku Juhonpoika Hurri (1. sukupolvi). Hänen isänsä oli (Johan, Juha) Hurri. Tuon ajan nimet olivat epäselviä, ruotsinkielisiä ja saivat usein suomalaisten suuhun sopivan muodon.

Mikä siunaus on talolle ollut mahdollistaa niin monen elämän syntyminen, elättäminen ja lähettäminen maailmalle. Vuosien saatossa Hurrin tilan puista, puutavarasta ja kivistä on rakennettu perillisille rakennuksia, taloja ja puutarhoja.

On maksettu myötäjäisiä ja perintöjä. Täältä on viety huonekaluja, astioita ja tekstiilejä. Joka kerta talo on noussut takaisin omaan muotoonsa, maksanut veronsa ja jatkanut elämäänsä. Talo on kasvattanut uuden sukupolven ja -haaran ihmiset, jotka ovat lähteneet tai tuoneet tänne puolisonsa, kasvattaneet lapsensa ja jääneet.

Hurrin tilan isäntä Kalle August Hurri (13. sukupolvi) kuoli oman käden kautta, hirttäytyi, 8.10.1919 ollessaan 54-vuotias. Mikä teki isännästä niin epätoivoisen, ettei hän nähnyt muuta vaihtoehtoa? Silloisten verotus- ja lehtitietojen mukaan hänen varallisuusasemansa oli hyvä. Perimätiedon mukaan hän oli piilottanut hänelle niin tärkeät hevoset perämaille ja pelkäsi kaiken loppuvan. Oliko kyseessä tilapäinen mielenhäiriö? Takana oli verinen sisällissota, lainmukainen torpparien vapautuminen ja tulossa kenties muita suuria muutoksia. Kallen vanhin tytär, Amanda, löysi isänsä menehtyneenä.

Kalle Hurrin tahdon mukaisesti Hurrin tila säilyi leskiemäntä Iidan ja perikunnan hallinnassa vuosina 1919–1928, kunnes nuorin lapsista, Väinö, tuli täysi-ikäiseksi. Edellytyksenä oli ollut, ettei Iida avioitu uudelleen. Kalle oli luottanut Iidan selviytymiseen vaikeissakin tilanteissa. Iida oli tarmokas ja ilmeisen taitava talousihminen.

Iida ei miehensä toiveen mukaisesti avioitunut uudelleen vaan piti talon hallinnassaan vuoteen 1928 asti, jolloin alkoi

kolmen perättäisen vävyn aikakaudet: Kustaa Reinhold Erkkilä, Eelis Johannes Virtanen ja Pertti Onni Juhani Kuisma.

Eelis Virtanen palasi myöhemmin sukunsa kantatilalle, Korkeakosken Hurrille isännäksi (15. sukupolvi vv. 1959–1988). Eeliksén isoäidin isoäiti oli Hurrin tyttäriä, Leena Tuomaan-tytär Hurri, joka oli Leskin tilan emäntä. Eeliksén isoäiti oli Leskin talon tytär, jonka isä Kalle Leski oli myynyt tilansa Erkki Matinpoika Hurrille.

Lepää rauhassa rukouksessa ja siunauksessa, jotka sinua edeltävät sukupolvet ovat keränneet yllesi, syliisi ja sydämeesi. Silloinkin vielä, kun vanhuuteni päivinä en sinua enää lapsekseni, ystäväkseni tunnista, kun aika jättää ja silmäni sulkeutuvat viimeisen kerran, minä sinua rakastan, koska Jumala on rakkaus. Jumala rakastaa sinua myös minun kauttani.

Muista minut sellaisena, kuin parhaimpina päivinäni olin, sitten kun en enää sinua muista.

Tarina alkaa Suttilasta

Hirvelän kylän nimi oli vielä 1500-luvulla Hirvikoski, jossa sijaitsi Hirven yksinäistalo, jonka historiaa voidaan seurata vuoden 1540-luvun maakirjoihin asti. Vuonna 1769 talo jaettiin kolmeen osaan; Erkkilä, Keskitalo ja Vahela.

Johan Kustaa Erkkilällä (1854–1932) ja Fredriika o.s. Hollolla (1856–1914) oli neljä poikaa. Vanhin heistä oli Kustaa Reinhold (1877–1956), joka sai pian seurakseen pikkuveljen Kalle Nikolai (1879–1952).

Väinö Ferdinand (1885–1886) menehtyi pian synnyttyään vain vajaan yhdeksän kuukauden ikäisenä. Hän ei ehtinyt täyttää ensimmäistä ikävuottaankaan, kun vanhemmat joutuivat hänestä luopumaan.

Syntyi kuitenkin vielä lokakuiseen säähän neljäs poika, joka kastettiin menehtyneen Väinön täyskaimaksi; Väinö Ferdinand Erkkilä (1889–1970).

Tarinan mukaan Johan Kustaa Erkkilä sanoi eläessään: ”Minulla on kolme poikaa, joista yksi on rikkiviisas (Reinhold), toinen on työhullu (Kalle) ja kolmas on jutilaiska (Väinö). Voi vain arvuutella, kuinka pitkälle tämä lausahdus piti paikkansa.

Kuva 1. Rakennukset sijaitsivat viljelysten päässä, maantien varrella. Tilalla oli kaksi päärakennusta, joista uudempi, viisihuoneinen, kaksikerroksinen ja peltikattoinen oli rakennettu vuonna 1924. Tähän oli aiemmin 9.7.1877 syntynyt poikavauva ja täältä oli lähtöisin tuo poika Kustaa Reinhold Erkkilä.

Maatilakirjan mukaan Hirvelän kylän Erkkilän talo, Hirven Erkkilä, sijaitsi (vuonna 1932) noin 20 km Äetsän asemalta, 75 km Porista ja 6 km Lauttakylästä. Erkkilän omistivat Kustaa ja Kalle Erkkilä, joiden suvulla tila oli heidän sanojensa mukaan ollut 300 vuotta. Tilan kokonaispinta-ala oli edelleen melkein 90 ha, vaikka siitä oli erotettu aiemmin neljä tilaa.

Erkkilän tilan pellot olivat tasaisia savi-, hiekka- ja multa-maita, joilla toteutettiin vapaata viljelystä. Vuonna 1929 tilalla kasvatettiin ruista, vehnää, kauraa, ohraa, perunaa, juurikasveja, heinää ja osa pelloista oli kesannolla. Tilalla oli viisi hevosta, lehmiä, sikoja ja lampaita. Karja oli LSK-rotua.

Reinhold Erkkilä muistelee lapsuuttaan:

"Tullessani siihen ikään, että voin seurata elämää ja muistaa siitä jotakin. Muistan, että meijereitä ei ollut. Maito käsiteltiin kotona ja käytettiin kotona. Maitoastioina käytettiin matalia puuastioita, joita sanottiin punkiksi."

"Kylmässä maituhuoneessa oli iso pöytä, jolle maitopunkat asetettiin selviämään, että kerma, jota maannoksi sanottiin, tuli pinnalle. Siitä se kuorimakauhalla kuorittiin isonlaiseen maantopyttyyn. Sitten kun maantoa tuli niin paljon, että se voitiin kirnuta. Kirnu oli pyöreä ja korkea puutönderö. Sitteen oli pitkän varren päässä oleva pyöreä pohja, jossa oli reikiä ja lovia. Sitä sanottiin kirnun mäntäksi."

"Maanto kaadettiin kirnun pohjalle. Otettiin mäntä ja prutkutettiin maantoa kirnun pohjalla niin kauan, että voi ja piimä erkanivat toisistaan. Nämä kumpikin olivat herkulista syötävää."

Maantoa huittislaiset saattoivat sanoa myös mantoksi. Se tarkoitti nesteen pinnalle tai astian reunoihin kertynyttä ainetta. Tämä oli maidon kyseessä ollessa lähinnä kermaa.

"Talvella lehmät eivät lypsäneet, tippuivat vaan sen verran, että saatiin maitoa ohrakahveen joukkoon, vellin liemeksi ja puuron kasteeksi. Toisinaan tehtiin lämpimän puurovadin keskelle kuoppa, johon pistettiin voikönni sulamaan. Siihen sitä puurolusikkaa sitten törkittiin."

Tuohon aikaan ohrakahvi oli kahvinkorvike, mutta nykyisin se taitaa olla vaihtoehto tavalliselle kahville. Se on juoma, joka on valmistettu paahdetuista, hienoksi jauhetuista ohran jyvistä. Kun jyvät kypsyvät, ne korjataan, lajitellaan ja pestään perusteellisesti, jyvät paistetaan, murskataan ja valmistetaan.

"Lusikat olivat puusta, eikä niitä joka aterian jälkeen pesty, nuolttiin vaan ja pistettiin seinässä olevaan lusikkakampaan kukin omaan reikänsä."

"Maidon vähimmillä ollessa ei riittänyt maitoa eikä piimää ruokapöytään. Sen sijaan tehtiin imeläjauhoista ohutta taikinajuurta isoon pyttyyn, josta sitä kupilla tai kauhalla pistettiin tuoppiin, josta sitä oli hyvä ryypätä. Tuoppi oli

keskellä pöytää, josta kukin vuorollansa ryyppäsi palan painikkeeksi. Pyytäessäni äidiltä maitoa tai piimää, hän sanoi, että syö vesitaikinaa."

"Silakka ja kokonaiset perunat olivat jokapäiväinen ruoka. Jonkun elukan teurastettua lihat pantiin tiinuun suolaveeteen, josta niitä vähitellen otettiin keitettäväksi, myös perunain ja papuruuan höysteeksi."

"Maanviljelijät kilpailijat, kenellä enempi oli ruista ja muuta viljaa aitassa. Jos laarinsa lakosi, oli se köyhyyden merkki. Viljan ostajia ei maaseudulla ollut muita kuin jotka syödäkseen ostivat. Rahaa tarvittaessa täytyi mennä viljakuorma viemään kaupunkiin."

"Olin isän kanssa viemässä ruiskuormaa Poriin. Vanhan aikainen tynnyrimitta oli 30 kappaa, siitä maksettiin 12 markkaa. Yhden kerran kävin isän kanssa Turussa. Metsämatkalla maantien vieressä oli iso kivi, jota nimitettiin teinikiveksi. Siitä kivistä oli sellainen kasku, että teinipojat onkivat sen kiven päällä ja hokivat: "Jos toisesta paikkaa krappaa niin toisesta paikasta krappaa." Reissumiehet antoivat hevosten mennä ja jäivät katselemaan poikain onkimista. Vähän matkan päässä oli isoja miehiä, jotka veivät kuormista, mitä saivat."

"Sitten oli semmonen määrä, että kaikki pikkupojat, jotka ensikerran menivät Turkuun, piti kumartaa sitä kiveä. Minä en niin tyhmää tekoa tehnyt, vaikka käskettiin."

"Riihikosken manttaali ja Kuuskoski olivat ne paikat, joista reissumiehet puhuivat ja joissa kävivät hevosiaan syöttämässä. Kuuskosken renkituvassa kerran kävi sillä tavalla, että eräs reissumies rupesi voimiaan kehumään. Isäntä, väkivahva mies, otti miehen kraiveleista kiinni ja tanssitti pitkän lattiaa, eikä tanssittettava voinut mitään, vaan meni sinne, mihin tanssittaja vei. Aikansa tanssittettuaan kysyi tanssittavalta, onko hän ennen ollut sellaisessa purpurissa. Johon tanssittettava ei vastannut mitään, eikä vastannut vielä matkallakaan, kun toiset kysyivät, vieläkö hän muistaa sen Kuuskosken purpurin."

Kuva 2. Reinhold Erkkilän päästötodistus Huittisten emäseurakunnan ylemmästä poikakoulusta 30.5.1893. Todistuksen ovat allekirjoittaneet johtokunnan esimies Oskar Kivi ja koulun johtaja W. A. Ramberg. "Että se oppimäärä, joka tässä kansakoulussa oikeuttaa päästötodistuksen saamiseen, vastaa mitä nykyään on täydelliseksi kansakoulukursiksi säädetty, todistaa: kansakoulun tarkastaja Oskar Fredrik Borg." Borg toimi Turun ja Porin läänin kansakoulujen tarkastajana vuosina 1885–1897. Reinhold oli tuolloin noin 16-vuotias.

Kirja kertoo Huittisten Korkeakosken kylän ihmisistä ja elämästä sisällissodan ja Suomen sotien aikaan. Kylän historiaa peilataan Hurrin tilan historiaan. Mukana on tarinoita ja havaintoja myös nykyhetkestä. Täältä on lähdetty, tänne on tultu ja tänne on jääty.

Tämä kirja kertoo pääasiassa Reinhold Erkkilästä, joka kunnosti Korkeakosken myllyn, toimi myllärinä ja myöhemmin Korkeakosken Hurrin tilan isäntänä (14. sukupolvi) vuosina 1928-1956. Hän koki sisällissodan hyvin voimakkaasti ja oli hengenvaarassa toimiessaan periaatteidensa mukaisesti. Reinhold Erkkilän elämää kuvataan pitkälti hänen muistelmiensa kautta ja niiden avulla.

Eelis Virtanen palasi myöhemmin sukunsa kantatilalle, Korkeakosken Hurrille isännäksi (15. sukupolvi vv. 1959-1988). Eeliksen isoäidin isoäiti oli Hurrin tyttäriä, Leena Tuomaantytär Hurri, joka oli Leskin tilan emäntä. Eeliksen isoäiti oli Leskin talon tytär, jonka isä Kalle Leski, oli myynyt Leskin tilan Erkki Matinpoika Hurrille (12 sukupolvi).

